

**ลิขสิทธิ์กับการเข้าถึงและใช้ประโยชน์โดยคนพิการ:
กรณีศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ**
Copyright and Access, Use by Persons with Disability :
A comparative study of copyright legislations in foreign countries

เอกรินทร์ วิริโย¹

Aggarin Viriyo

บทคัดย่อ

ลิขสิทธิ์ได้กลายเป็นกลไกทางกฎหมายที่สำคัญในการคุ้มครองงานสร้างสรรค์ต่างๆ โดยหากบุคคลใดประสงค์จะนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ประโยชน์ ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เสียก่อน มิฉะนั้น การนำงานดังกล่าวไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ก็จะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ อย่างไรก็ตาม ในระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ได้มีการกำหนดกลไกเพื่อยกเว้นให้บุคคลอื่นสามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้ประโยชน์ได้ในบางกรณีโดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือที่เรียกว่า “ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์” ซึ่งปัจจุบัน ข้อยกเว้นนี้ได้ขยายขอบเขตครอบคลุมถึงการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ โดยเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่และมีความเคลื่อนไหวในเวทีระหว่างประเทศ ดังนั้น จึงเป็นประโยชน์ที่จะศึกษาระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ในเรื่องนี้ ตลอดจนศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศเพื่อวิเคราะห์และแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างในรูปแบบบทบัญญัติว่าด้วยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการนี้

คำสำคัญ : ลิขสิทธิ์, ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์, คนพิการ, สิทธิแต่เพียงผู้เดียว

¹ นักกฎหมายกฤษฎีกา ฝ่ายกฎหมายการค้าระหว่างประเทศและทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา Bachelor of Laws, Monash University, Australia, Master of Laws (International and Comparative Law), Monash University, Australia, ป.กฎหมายมหาชน รุ่นที่ 23, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ป.กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาด้านซอฟต์แวร์และดิจิตอลคอนเท้น, สำนักงาน ส่งเสริมอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์แห่งชาติร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Abstract

Copyright is a significant legal mechanism for providing the protection of creative works. Prior to the use of the copyright-protected work by any other person, the authorization is needed from the copyright owner. Otherwise, it will be the copyright infringement on that work. However, in the copyright system, one mechanism is created to enable other persons to make use of that work without the need of authorization from the copyright owner, and is exempted from copyright infringement. This mechanism is known as “an exception to copyright infringement”. Moreover, at the present time, this exception has expanded to enable the use of copyright-protected work for the benefit of the persons with disability, the issue of which is a new topic for debate and has gained much attention on the international level. Therefore, it is worth studying the copyright system on this issue, together with studying the copyright legislations in other countries on the comparative basis, in order to analyze the similarities and the differences on the copyright exception model for the benefit of the persons with disability.

Key words : Copyright, Exception to Copyright Infringement, Person with Disability, Exclusive Rights

บทนำ

ในระบบกฎหมายปัจจุบัน มักจะมีการแบ่งแยกระหว่าง “การเขียนกฎหมายให้มีความเคร่งครัด” และ “การเขียนกฎหมายให้มีความยืดหยุ่น” โดยการเขียนกฎหมายให้มีความเคร่งครัดนี้จะเน้นการเขียนกฎหมายให้ชัดเจนและสามารถให้คำตอบในกรณีที่มีข้อพิพาทได้โดยไม่ต้องอาศัยการตีความจากตัวบทกฎหมาย หรือที่เรียกว่า “strict rule” ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางการค้าที่ต้องการความชัดเจนและแน่นอนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ต่างๆ แต่การเขียนในลักษณะดังกล่าวก็มีข้อเสียเปรียบที่อาจทำให้เกิดความเคร่งครัดมากเกินไป จนอาจทำให้ไม่สามารถปรับใช้กฎหมายได้ในบางกรณี อย่างเช่นกรณีที่ผู้ร่างกฎหมายไม่อาจคาดหมายถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ส่วนการเขียนกฎหมายให้มีความยืดหยุ่นจะเน้นการสร้าง ความยืดหยุ่นให้กับตัวบทกฎหมาย และสามารถปรับใช้ตัวบทกฎหมายได้ แม้ในกรณีที่ผู้ร่างกฎหมายไม่อาจคาดหมาย ณ เวลาที่ร่างกฎหมายนั้น หรือที่เรียกว่า “flexible rule” อย่างไรก็ตาม การเขียนในลักษณะดังกล่าวก็มีข้อเสียเปรียบที่อาจเป็นการเปิดช่องเพื่อให้เกิดการตีความกฎหมายและการปรับใช้กฎหมาย อันจะทำให้กฎหมายขาดความชัดเจนและแน่นอนได้ ในทำนองเดียวกันนี้ กฎหมายลิขสิทธิ์ก็ต้องเลือกระหว่างวิธีการเขียนอย่างใดอย่างหนึ่งที่ว่าด้วยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ โดยในบทความฉบับนี้จะศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติในกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฮ่องกง เพื่อวิเคราะห์และแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการกำหนดข้อยกเว้นที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

กฎหมายลิขสิทธิ์เป็นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้บัญญัติรองรับให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive right) ในงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่งานดังกล่าว เพื่อเป็นการตอบแทนให้กับเจ้าของลิขสิทธิ์ที่ได้ทุ่มเททั้งกำลังสติปัญญา กำลังกาย และกำลังทรัพย์ในการผลิตผลงานดังกล่าวออกมาสู่สาธารณชน ประกอบกับเป็นการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเจ้าของลิขสิทธิ์ในการที่จะสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมต่อไป โดยหากบุคคลอื่นใดประสงค์ที่จะนำงานอันมีลิขสิทธิ์นี้ไปทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่

ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์เสียก่อน (authorization) มิฉะนั้น การนำงานดังกล่าวไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตก็จะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์และต้องรับผิดชอบต่อตามกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม กฎหมายลิขสิทธิ์ก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการที่สาธารณชนจะได้ใช้ประโยชน์ในงานดังกล่าวได้ในบางกรณีโดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เช่น การใช้ประโยชน์ในงานดังกล่าวเพื่อการส่วนตัวหรือเพื่อการศึกษาและวิจัย เป็นต้น ซึ่งเท่ากับว่ากฎหมายได้จำกัดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการที่จะแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ของตนในกรณีดังกล่าว เนื่องจากหากกฎหมายได้บัญญัติรับรองสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์แต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นในการจำกัดสิทธิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนแล้ว ก็จะทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ใช้สิทธิในการแสวงหาประโยชน์จากงานดังกล่าวได้อย่างอำเภอใจและอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสาธารณชนที่มีความจำเป็นในการที่จะใช้ประโยชน์ในงานดังกล่าวได้ ดังนั้น กฎหมายลิขสิทธิ์จึงได้บัญญัติให้มีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ (exception to copyright infringement) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้สาธารณชนสามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาใช้ได้ในบางกรณี โดยไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ อันจะเป็นการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์และประโยชน์สาธารณะ ดังที่บัญญัติไว้ในข้อ 7 ของข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) ขององค์การการค้าโลก หรือ WTO (World Trade Organization) ว่า

“การคุ้มครองและบังคับกฎหมายในทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ จะต้องเป็นไปเพื่อการส่งเสริมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การถ่ายทอด และการเผยแพร่เทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ที่เท่าเทียมกันของผู้สร้างสรรค์งานและผู้ใช้นั้นและในลักษณะที่จะสร้างประโยชน์ต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจ และเพื่อถ่วงดุลระหว่างสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง”²

² Article 7 The protection and enforcement of intellectual property rights should contribute to the promotion of technological innovation and to the transfer and dissemination of technology, to the mutual advantage of producers and users of technological knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare, and to a balance of rights and obligations.

นอกจากนั้น ทรัพย์สินทางปัญญาล้วนแต่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดในเรื่องของประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ³

ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้มีคำถามเกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ว่า ข้อยกเว้นดังกล่าวจะต้องมีองค์ประกอบและเงื่อนไขประการใดบ้าง จึงจะเป็นการสร้างสมดุลระหว่างสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์และประโยชน์สาธารณะ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ส่งผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์มากเกินไป และขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้สาธารณชนสามารถใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ได้อย่างเหมาะสม โดยหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์นี้ เป็นเรื่องที่กำหนดไว้ในข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์เพื่อเป็นแนวทางให้กับประเทศสมาชิกในการที่จะตรากฎหมายภายในประเทศเพื่อกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์⁴ ซึ่งในการเจรจาข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization) ประเทศที่เจรจาได้ตกลงกันในเรื่องนี้เกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ โดยฝ่ายหนึ่งได้เสนอให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์อย่างกว้างๆ ว่า ข้อยกเว้นจะต้องกำหนดเป็นการเฉพาะเรื่องและมีความชัดเจน ประกอบกับข้อยกเว้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อตลาดหรือการหารายได้จากการจำหน่ายงานอันมีลิขสิทธิ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้ ประเทศที่เจรจาหลายประเทศไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว เนื่องจากการเสนอว่าข้อยกเว้นจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อตลาดหรือรายได้จากการจำหน่ายงานอันมีลิขสิทธิ์โดยรวมถึงอนาคตด้วยนั้น มีขอบเขตกว้างเกินไป และเป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์เพียงอย่างเดียว ดังนั้น จึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยพยายามที่จะรักษาสมดุลระหว่างผลประโยชน์

³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, (2553) “อัตตลักษณ์ของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา”, วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต, ฉบับที่ 1 ปีที่ 4, น. 16

⁴ Graeme B. Dinwoodie, “The Development and Incorporation of International Norms in the Formation of Copyright Law”, 62 Ohio State Law Journal 2001, p. 28

ของเจ้าของลิขสิทธิ์และประโยชน์ของสาธารณะไปด้วยกัน⁵ ดังที่กำหนดไว้ในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า ดังนี้

1. ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า

ข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าได้กำหนดหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ว่าประเทศสมาชิกสามารถกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ แต่จะต้องกำหนดไว้เป็นกรณีเฉพาะเรื่อง และข้อยกเว้นดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามกฎหมายโดยเจ้าของลิขสิทธิ์และจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร⁶

2. อนุสัญญากรุงเบอร์นวาด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม

นอกจากนั้น ก่อนที่จะมีการบัญญัติหลักเกณฑ์ของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ในข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า ก็ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในอนุสัญญากรุงเบอร์นวาด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) ว่าประเทศสมาชิกสามารถตรากฎหมายภายในประเทศเพื่อให้บุคคลอื่นสามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาทำซ้ำได้ โดยเป็นการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่การนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาใช้นั้นจะต้องกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนั้น การกระทำดังกล่าวจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามกฎหมายดังกล่าวโดยเจ้าของลิขสิทธิ์และจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร⁷

จากข้อตกลงระหว่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สามารถกระทำได้ โดยจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่เหมาะสม

⁵ Netanel, Neil W., "Why Has Copyright Expanded?" Analysis and Critique, New Directions in Copyright Law, Vol 6, Fiona Macmillan ed., Edward Elgar, 2008

⁶ Article 13 Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.

⁷ Article 9 (2) It shall be a matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร ด้วยเหตุนี้ กฎหมายลิขสิทธิ์ของแต่ละประเทศจึงได้บัญญัติให้มีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ในกรณีต่างๆ เช่น การใช้ประโยชน์ในงานอันมีลิขสิทธิ์เพื่อการส่วนตัว (private use) หรือการศึกษาและวิจัย (research and study) เป็นต้น ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปทำซ้ำ ดัดแปลง หรือเผยแพร่ได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ทั้งนี้ การกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นการพบกันคนละครึ่งทางระหว่างประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์และประโยชน์สาธารณะ โดยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของทั้งสองฝ่ายควบคู่กัน⁸

ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ

การให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ก่อให้เกิดปัญหาพื้นฐานกับกลุ่มคนพิการเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนพิการไม่สามารถเข้าถึงสื่อต่างๆ ในรูปแบบปกติเช่นเดียวกับกลุ่มคนทั่วไปได้ โดยคนพิการมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยสื่อที่ถูกออกแบบมาเป็นพิเศษสำหรับคนพิการโดยเฉพาะ เช่น สื่ออักษรเบรลล์หรือสื่อทางเสียงสำหรับคนพิการทางสายตา ซึ่งในการนำงานลิขสิทธิ์มาดัดแปลงหรือถ่ายทอดเป็นสื่อสำหรับคนพิการนี้ ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นๆ เสียก่อน มิฉะนั้น ก็จะเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามที่กล่าวมาข้างต้น เว้นแต่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อให้องค์กรการกุศลหรือบุคคลใดๆ สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาดัดแปลงเพื่อจัดทำเป็นสื่อสำหรับคนพิการได้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือที่เรียกว่า “ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ”

ในเรื่องการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการนี้เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันในเวทีระหว่างประเทศ โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization) ได้จัดให้มีการประชุมในหัวข้อ “สื่อในรูปแบบดิจิทัลสำหรับคนพิการ” เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 2003 โดยในการประชุม

⁸ วัง ดิงตมิตร์, (2545), *ลิขสิทธิ์: ตัวบทพร้อมข้อสังเกตเรียงมาตราและคำพิพากษา* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม), 2546, น. 356

ครั้งนั้น องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกได้เห็นชอบให้ดำเนินการกำหนดมาตรฐานระหว่างประเทศเรื่องการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการขึ้น⁹ ต่อมาเมื่อ ค.ศ. 2010 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกได้จัดให้มีการประชุมในหัวข้อ “การตอบสนองความต้องการของคนพิการทางการมองเห็นและความท้าทายด้านทรัพย์สินทางปัญญา” โดยประเทศสมาชิกในองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก เช่น ประเทศบราซิล เควดอร์ และปารากวัย ตลอดจนสหภาพคนตาบอดโลก (World Blind Union) ได้เสนอร่างข้อตกลงว่าด้วยการส่งเสริมให้คนตาบอด คนที่มีความบกพร่องทางสายตาและการมองเห็นในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ (WIPO Treaty for Improved Access for Blind, Visually Impaired and other Reading Disabled Persons)¹⁰ และองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกก็ได้มีมติรับรองให้พิจารณาร่างข้อตกลงดังกล่าว โดยหลังจากนั้น ก็ได้มีประเทศสมาชิกหลายประเทศเสนอร่างข้อตกลงเพื่อให้องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกพิจารณา ซึ่งที่ประชุมใหญ่ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกก็เห็นชอบให้มีการพิจารณาเรื่องนี้ต่อไป¹¹

ขณะนี้ร่างข้อตกลงดังกล่าวยังไม่มีข้อยุติและไม่มีผลใช้บังคับ แต่ในภาพรวมร่างข้อตกลงฉบับนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการให้โอกาสคนทุกคนในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนตาบอด คนที่มีความบกพร่องทางสายตาและการมองเห็นที่กำลังเผชิญปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในการเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในอารัมภบท (preamble) ของร่างข้อตกลงว่า

“Aware of the many barriers to access to information and communication experienced by persons who are blind or have limited vision, or have other disabilities regarding access to published works”

⁹ Information Meeting on Digital Content for the Visually Impaired (DIGVI/IM/03) November 3, 2003 (Geneva, Switzerland)

¹⁰ Timetable for the Adoption of a WIPO Treaty for an Improved Access for Blind, Visually-Impaired and Other Reading Disabled Persons, Standing Committee on Copyright and Related Rights, Twentieth Session, Geneva, June 21 to 24, 2010 (SCCR/20/9) dated on June 4, 2010

¹¹ Report on the Work of the Standing Committee on Copyright and Related Rights, WIPO General Assembly, Fortieth (20th) Ordinary Session, Geneva, September 26 – October 5, 2011 (WO/GA/40/6), dated on July 26, 2011

ดังนั้น ร่างข้อตกลงฉบับนี้จึงได้บัญญัติถึงความจำเป็นของการรักษาความสมดุลระหว่างประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์กับประโยชน์สาธารณะ โดยเฉพาะการให้ความรู้ การวิจัย และการที่สาธารณชนจะสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากงานดังกล่าวได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าขณะนี้ร่างข้อตกลงดังกล่าวยังไม่มีข้อยุติและไม่มีผลใช้บังคับ แต่หลายประเทศก็ได้บัญญัติรองรับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่ออนุญาตให้องค์กรการกุศลหรือบุคคลใดๆ สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ดังเช่นการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบของสื่ออักษรเบรลล์ หรือสื่อในรูปแบบเสียงที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเมื่อได้มีการกำหนดเป็นข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์แล้ว ก็สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาผลิตเป็นสื่อสำหรับคนพิการได้ โดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

บทบัญญัติในกฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศ

บทบัญญัติที่สำคัญของประเทศต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบ มีดังนี้

1. ประเทศออสเตรเลีย

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1968 [(Copyright Act 1968 (No. 63 of 1968 as amended)] มีบทบัญญัติว่าด้วยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ โดยกฎหมายได้บัญญัติข้อยกเว้นให้มีความครอบคลุมถึงการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ไปใช้เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการทางการมองเห็น (persons with a print disability) และคนพิการทางสติปัญญา (persons with an intellectual disability) อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้บัญญัติขยายความไว้เฉพาะคำว่า “คนพิการทางการมองเห็น” ว่าเป็นคนที่ไม่สามารถมองเห็น คนที่มีความผิดปกติทางการมองเห็นอย่างรุนแรง คนที่ไม่สามารถควบคุมหรือจัดให้อ่านหนังสือ หรือไม่สามารถโฟกัสหรือเคลื่อนไหวดวงตา หรือคนที่มีความพิการทางสายตา¹² ส่วนคนพิการทางสติปัญญานั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติ

¹² section 10 (2) “person with a print disability” means:

- (a) a person without sight; or
- (b) a person whose sight is severely impaired; or
- (c) a person unable to hold or manipulate books or to focus or move his or her eyes; or
- (d) a person with a perceptual disability.

ขยายความไว้ นอกจากนั้น กฎหมายได้บัญญัติเงื่อนไขสำหรับคนพิการในแต่ละประเภทไว้ ดังนี้

1. กรณีของคนที่มีความพิการทางการมองเห็น กฎหมายได้บัญญัติให้ “องค์กรช่วยเหลือคนพิการทางการมองเห็น” (institutions assisting persons with a print disability) สามารถงานวรรณกรรม และงานนาฏกรรม มาทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อจัดทำเป็นสื่อสำหรับการใช้ประโยชน์ของพิการทางการมองเห็น นอกจากนั้น กฎหมายยังได้บัญญัติให้องค์กรช่วยเหลือคนพิการทางการมองเห็นสามารถนำสื่อที่จัดทำขึ้นนี้ไปเผยแพร่ให้กับองค์กรช่วยเหลือคนพิการทางการมองเห็นอื่นๆ ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายได้บัญญัติเงื่อนไขว่า การนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาใช้นั้นจะต้องไม่เป็นการแสวงหากำไรและจะต้องเป็นไปเพื่อการใช้ประโยชน์ของคนพิการทางการมองเห็นเท่านั้น¹³ ทั้งนี้ กฎหมายได้บัญญัติให้คำว่า “องค์กรช่วยเหลือคนพิการทางการมองเห็น” หมายถึง องค์กรทางการศึกษาที่มีคุณสมบัติตามคำนิยามขององค์กรทางการศึกษา หรือองค์กรอื่นๆ ที่มีหน้าที่ในการจัดทำสื่อประเภทงานวรรณกรรม และนาฏกรรมสำหรับคนพิการทางการมองเห็น¹⁴

2. กรณีของคนพิการทางสติปัญญา กฎหมายได้บัญญัติให้ “องค์กรช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญา” (institutions assisting persons with an intellectual disability) สามารถงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทมาทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อจัดทำสื่อ

¹³ section 135 ZN The copyright in a published edition of a work (being a work in which copyright does not subsist) is not infringed by the making of one or more facsimile copies of the whole or a part of the edition if the copy, or each of the copies, is made in the course of the making of a reproduction of the whole or a part of the work by, or on behalf of, a body administering an institution assisting persons with a print disability for use in the provision, whether by the institution or otherwise, of assistance to such persons.

¹⁴ section 10 (1) “institution assisting persons with a print disability” means:

(a) an educational institution; or

(b) any other institution which has as its principal function, or one of its principal functions, the provision of literary or dramatic works to persons with a print disability and in relation to which a declaration under paragraph 10A (1) (c) is in force.

section 10 A (1) The Attorney-General may, by notice in writing published in the Gazette :

(c) declare an institution to be, for the purposes of this Act, an institution assisting persons with a print disability;

สำหรับการใช้ประโยชน์ของผู้พิการทางสติปัญญา ตลอดจนเผยแพร่สื่อที่จัดทำขึ้นนี้ไปให้กับองค์กรช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาอื่นๆ ได้ด้วย¹⁵ ทั้งนี้ กฎหมายได้บัญญัติให้คำว่า “องค์กรช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญา” หมายถึง องค์กรทางการศึกษาที่มีคุณสมบัติตามคำนิยามขององค์กรทางการศึกษา หรือองค์กรอื่นๆ ที่มีหน้าที่ในการจัดทำสื่อประเภทงานวรรณกรรม และนาฏกรรมสำหรับคนพิการทางสติปัญญา¹⁶

¹⁵ section 135 ZS

(1) The copyright in an eligible item, or in any work or other subject-matter included in an eligible item, is not infringed by the making or communication by, or on behalf of, a body administering an institution assisting persons with an intellectual disability of a copy of the whole or a part of the eligible item if:

(a) a remuneration notice, given by or on behalf of the body to the relevant collecting society, is in force; and

(b) the copying or communication is carried out solely for the purpose of use in the provision, whether by the institution or otherwise, of assistance to persons with an intellectual disability; and

(c) the body complies with subsection 135ZX (1) or (3) or section 135ZXA, as the case requires, in relation to the copy or communication.

(2) Subsection (1) does not apply to the making or communication of a copy of the whole or a part of:

(a) an eligible item, being a work that has been separately published in a form that would be suitable for use in the provision of the assistance referred to in that subsection; or

(b) an eligible item that is not a work;

unless the person who makes the copy or communication, or causes the copy or communication to be made, is satisfied after reasonable investigation that:

(c) in the case of an eligible item referred to in paragraph (a) --no new copy of the eligible item in a form suitable for use in the provision of that assistance can be obtained or is available electronically within a reasonable time at an ordinary commercial price; or

(d) in the case of an eligible item referred to in paragraph (b) --no new copy of the eligible item alone can be obtained or is available electronically within a reasonable time at an ordinary commercial price.

(3) For the purposes of this section, a copy shall be taken to be new if it is not second-hand.

¹⁶ section 10 (1) “institution assisting persons with an intellectual disability” means:

(a) an educational institution; or

(b) any other institution which has as its principal function, or one or its principal functions, the provision of assistance to persons with an intellectual disability and in relation to which a declaration under paragraph 10A (1) (d) is in force.

section 10 A (1) The Attorney-General may, by notice in writing published in the *Gazette* :

(d) declare an institution to be, for the purposes of this Act, an institution assisting persons with an intellectual disability.

2. ประเทศญี่ปุ่น

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1970 (Copyright Act as amended (Act No. 48 of 1970)) ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการทางการมองเห็น (visually handicapped) และคนพิการทางการได้ยิน (aurally handicapped) โดยกฎหมายได้แบ่งคนพิการทางการมองเห็นออกเป็น 2 กลุ่ม คือ นักเรียนที่มีความพิการทางการมองเห็น และบุคคลทั่วไปที่มีความพิการทางการมองเห็น

2.1 กรณีของนักเรียนที่มีความพิการทางการมองเห็น กฎหมายได้บัญญัติให้บุคคลใดๆ ก็ตามสามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทที่มีการเผยแพร่ในรูปแบบของตำราเรียน มาทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อจัดทำสื่อสำหรับการใช้ประโยชน์ของนักเรียนที่มีความพิการทางการมองเห็น ไม่ว่าจะเป็นสื่ออักษรเบรลล์ การขยายขนาดอักษรหรือรูปภาพ¹⁷

2.2 กรณีของบุคคลทั่วไปที่มีความพิการทางการมองเห็น กฎหมายได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการทำซ้ำ หรือดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทให้ปรากฏในรูปแบบของอักษรเบรลล์ หรือสื่อทางเสียง¹⁸ เพื่อการใช้ประโยชน์ของคนพิการทางการมองเห็น โดยกรณีของการจัดทำสื่อทางเสียง กฎหมายได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของห้องสมุด หรือองค์กรอื่นที่กำหนดโดยคำสั่งของคณะรัฐมนตรี (cabinet order) ส่วนกรณีของการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำเป็นอักษรเบรลล์นั้น กฎหมายไม่ได้

¹⁷ Article 33bis (1) It shall be permissible to reproduce works already reproduced in a school textbook, by means of the enlargement of print letters, illustrations, etc. used in that textbook or by means of other systems required for the use of such works by children or pupils who have difficulty in using such works because of their visual, developmental or other handicaps, for the purpose of study use by such handicapped children or pupils.

(2) A person who makes such reproduction shall inform the author thereof and pay to the copyright owner compensation, the amount of which is fixed each year by the Commissioner of the Agency for Cultural Affairs, by taking into account the purpose of the provision of the preceding paragraph, the nature and the purpose of the work, the ordinary rate of royalty, and other conditions.

¹⁸ Article 37 (1) It shall be permissible to reproduce in braille a work already made public.

(2) It shall be permissible to record on a memory, or to make the public transmission (excluding the broadcasting or wire diffusion, and including the making transmittable in the case of the interactive transmission) of, a work already made public, by means of a braille processing system using a computer.

บัญญัติว่าบุคคลใดสามารถกระทำได้อ่าง ส่วนกรณีของการจัดทำสื่อทางเสียง กฎหมายได้บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของห้องสมุด¹⁹

สำหรับกรณีของคนพิการทางการได้ยิน กฎหมายได้บัญญัติข้อยกเว้นสำหรับการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำเป็นสื่อเพื่อการใช้ประโยชน์ของคนพิการทางการได้ยิน ทั้งนี้ บุคคลที่จะสามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำเป็นสื่อดังกล่าวได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่กำหนดโดยคำสั่งของคณะรัฐมนตรี โดยทำหน้าที่สนับสนุนและช่วยเหลือคนพิการทางการได้ยิน²⁰

¹⁹ Article 37 (3) For a person, designated by Cabinet Order, who does activities for the welfare of the visually handicapped and others having a handicap in perceiving visual expressions (hereinafter in this paragraph and in Article 102, paragraph (4) referred to as “the visually handicapped, etc.”), it shall be permissible to reproduce, or make the interactive transmission (including the making transmittable) of, a word, already made public, which has been offered or made available to the public by means for perceiving visually (including means for perceiving visually and by other perception) its expression (including another work which has been reproduced in the former work or which has been offered or made available to the public in a body united with the former work; hereinafter in this paragraph and in Article 102, paragraph (4) referred to as “visual work”), by means of converting written words of such visual work into oral words or by other means necessary for the use by such visually handicapped, etc., and to the extent deemed necessary for the use exclusively by the visually handicapped, etc. having a difficulty in using such visual work by the former means. However, an exception is made in the case where such visual work has been offered or made available to the public by such means, by the copyright owner or with his authorization or by a person in favour of whom the right of publication mentioned in Article 79 has been established.

²⁰ Article 37bis. For a person, designated by Cabinet Order according to the types of exploitations mentioned in the following items, who does activities for the welfare of the aurally handicapped and others having a handicap in perceiving aural expressions (hereinafter in this Article and in paragraph (5) of next Article referred to as “aurally handicapped, etc.”), it shall be permissible to make the exploitations, mentioned in the following items, of a work, already made public, which has been offered or made available to the public by means for perceiving aurally (including means for perceiving aurally and by other perception) its expression (including another work which has been reproduced in the former work or which has been offered or made available to the public in a body united with the former work; hereinafter in this Article referred to as “aural work”), to the extent deemed necessary for the use exclusively by the aurally handicapped, etc. having a difficulty in using such aural work by the former means. However, an exception is made in the case where such aural work has been offered or made available to the public, by means necessary for the use by such aurally handicapped, etc., by the copyright owner or with his authorization, or by a person in favor of whom the right of publication mentioned in Article 79 has been established.

3. ประเทศเกาหลี

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ค.ศ. 1989 (Copyright Act (Act No. 3916, December 30, 1989 as amended) ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทที่มีการเผยแพร่แล้วมาทำซ้ำเพื่อจัดทำสื่อสำหรับคนตาบอด (the blind) ในรูปแบบของสื่ออักษรเบรลล์ หรือสื่อทางเสียง นอกจากนั้น กฎหมายยังได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการนำสื่อที่จัดทำขึ้นนี้ไปเผยแพร่เพื่อการใช้ประโยชน์ของคนตาบอดด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้บัญญัติว่า บุคคลใดบ้างที่สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำสื่ออักษรเบรลล์ได้ หากแต่ได้บัญญัติให้การจัดทำสื่อทางเสียงสามารถกระทำได้เฉพาะห้องสมุด และองค์กรอื่นตามที่กำหนดเท่านั้น²¹

4. ฮ็องกง

กฎหมายลิขสิทธิ์ของฮ็องกง (Copyright Ordinance (Chapter 528) ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการนำงานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานดนตรีกรรม และงานสถาปัตยกรรม มาจัดทำสื่อสำหรับการใช้ประโยชน์ของคนพิการทางการมองเห็น (person with a print disability) โดยกฎหมายได้ขยายความคนพิการทางการมองเห็นว่า เป็นคนตาบอด คนที่มีปัญหาในการมองเห็นซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ โดยการใช้เลนส์ปรับสายตาที่จะช่วยในการอ่านได้เป็นปกติ คนที่ไม่สามารถควบคุมหรือจัดการให้อ่านหนังสือได้ และคนที่ไม่สามารถโฟกัสหรือเคลื่อนไหวดวงตาในระดับที่เป็น

(i) reproduction or making of the interactive transmission (including the making transmittable) of aural words of such aural work, by means of converting such aural words into written words or by other means necessary for the use by such aurally handicapped, etc. ;

(ii) reproduction of such aural work exclusively for the purpose of lending it for the use by the aurally handicapped, etc. (only such reproduction as made together with that of aural words of such aural work by means of converting such aural words into written words or by other means necessary for the use by such aurally handicapped, etc.) .

²¹ section 30 (1) It shall be permissible to reproduce in Braille for the blind a work already made public.

(2) It shall be permissible to make sound recordings of a work already made public, exclusively for the purpose of providing such recordings for the use of the blind at the facilities established for the promotion of the welfare of the blind as prescribed by the Presidential Decree.

ปกติให้สามารถอ่านได้²² อย่างไรก็ตาม กฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าบุคคลใดบ้างที่สามารถนำงานดังกล่าวมาจัดทำเป็นสื่อสำหรับการใช้ประโยชน์ของคนพิการทางการมองเห็นได้

บทวิเคราะห์

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฮ่องกง ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการไว้ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องพิจารณาดังนี้

1. ความหมายของคำว่า “คนพิการ”

ในการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ ประเด็นแรกที่จะต้องพิจารณา คือ การให้ความหมายของคำว่า “คนพิการ” โดยจากการศึกษา พบว่า ไม่มีกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศใดที่ศึกษาบัญญัติให้ความหมายของคำว่า “คนพิการ” ไว้ ซึ่งการคงคำดังกล่าวไว้ลอยๆ โดยไม่ได้ขยายความว่าจะมีความหมายเฉพาะอย่างไร ก็อาจทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจความหมายได้โดยยึดถือจากพจนานุกรม อีกทั้ง ยังทำให้คำดังกล่าวมีความยืดหยุ่นพอสมควร

2. ประเภทและลักษณะของคนพิการ

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ การบัญญัติประเภทและลักษณะของคนพิการที่จะได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งจากการศึกษา พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของต่างประเทศมีความครอบคลุมถึงคนพิการทางการมองเห็น และคนพิการทางสติปัญญา นอกจากนั้น กฎหมายของบางประเทศได้อธิบายขยายความคำว่า “คนพิการทางการมองเห็น” ไว้ โดยกฎหมายของฮ่องกงได้บัญญัติว่า คนพิการทางการมองเห็น คือ คนตาบอด คนที่มีปัญหาในการมองเห็นซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยการใช้เลนส์ปรับสายตาที่จะช่วยในการอ่านได้เป็นปกติ คนที่ไม่สามารถควบคุมหรือ

²² section 40 A “print disability”, in relation to a person, means-

(a) blindness;

(b) an impairment of his visual function which cannot be improved by the use of corrective lenses to a level that would normally be acceptable for reading without a special level or kind of light;

(c) inability, through physical disability, to hold or manipulate a book; or

(d) inability, through physical disability, to focus or move his eyes to the extent that would normally be acceptable for reading;

จัดการให้อ่านหนังสือได้ และคนที่ไม่สามารถโฟกัสหรือเคลื่อนไหวดวงตาในระดับที่เป็นปกติให้อ่านหนังสือได้ นอกจากนั้น กฎหมายของประเทศออสเตรเลียได้บัญญัติว่าคนพิการทางการมองเห็นเป็นคนที่ไม่สามารถมองเห็น คนที่มีความผิดปกติทางการมองเห็นอย่างรุนแรง คนที่ไม่สามารถควบคุมหรือจัดให้อ่านหนังสือ หรือไม่สามารถโฟกัสหรือเคลื่อนไหวดวงตา หรือคนที่มีความพิการทางสายตา

3. ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์

งานอันมีลิขสิทธิ์มีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นงานวรรณกรรม นาฏกรรม ดนตรีกรรม ศิลปกรรม เป็นต้น ซึ่งในเรื่องนี้ จะต้องพิจารณาว่าจะกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ให้มีความครอบคลุมถึงการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทใดมาใช้จัดทำสื่อสำหรับคนพิการ โดยกฎหมายของบางประเทศได้กำหนดประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์ที่สามารถนำมาใช้ได้ภายใต้ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้อย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศออสเตรเลีย และฮ่องกง ขณะที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ได้บัญญัติไว้กว้างๆ ว่า ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์มีความครอบคลุมถึงการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภทมาใช้เพื่อจัดทำสื่อสำหรับคนพิการ

4. การกระทำที่ได้รับการยกเว้น

นอกเหนือจากการที่สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อจัดทำเป็นสื่อสำหรับคนพิการแล้ว กฎหมายของประเทศออสเตรเลียยังได้บัญญัติให้สามารถนำสื่อที่ได้จัดทำขึ้นนี้ไปเผยแพร่ให้กับองค์กรช่วยเหลือคนพิการอื่นๆ ได้อีกด้วย ในขณะที่กฎหมายลิขสิทธิ์ของบางประเทศก็ไม่ได้กำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับการเผยแพร่ไว้ เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฮ่องกง ซึ่งแนวทางดังกล่าวอาจส่งผลดีต่อเจ้าของงานลิขสิทธิ์ เนื่องจากการไม่อนุญาตให้เผยแพร่จะคุ้มครองตลาดการจำหน่ายงานอันมีลิขสิทธิ์ของเจ้าของงานลิขสิทธิ์ได้

5. รูปแบบของสื่อสำหรับคนพิการ

กฎหมายของบางประเทศไม่ได้บัญญัติรูปแบบของสื่อสำหรับคนพิการไว้อย่างชัดเจน เช่น ประเทศออสเตรเลีย และฮ่องกง ในขณะที่กฎหมายของบางประเทศได้กำหนดรูปแบบไว้โดยกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติรูปแบบของสื่อว่า สื่ออักษรเบรลล์ การขยายขนาดอักษร รูปภาพ หรือสื่อทางเสียง ในทำนองเดียวกัน กฎหมายของประเทศเกาหลีใต้ก็ได้บัญญัติรูปแบบของสื่อว่าจะต้องเป็นสื่ออักษรเบรลล์หรือสื่อทางเสียงเท่านั้น

6. บุคคลที่ได้รับการยกเว้น

กฎหมายของบางประเทศบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าบุคคลหรือองค์กรใดบ้างที่สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำเป็นสื่อสำหรับคนพิการได้ ดังในกรณีของกฎหมายของประเทศออสเตรเลียที่บัญญัติว่า จะต้องเป็นองค์กรช่วยเหลือคนพิการทางการมองเห็นหรือองค์กรช่วยเหลือคนพิการทางสติปัญญาในทำนองเดียวกัน กฎหมายของประเทศเกาหลีใต้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ในการจัดทำสื่อทางเสียง สามารถกระทำได้โดยห้องสมุดและองค์กรอื่นตามที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม กฎหมายลิขสิทธิ์ของฮ่องกงได้เปิดกว้างให้กับบุคคลใดๆ ก็ตาม สามารถนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาจัดทำเป็นสื่อสำหรับคนพิการได้

7. เงื่อนไขของการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาใช้

จากการศึกษา พบว่า กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และฮ่องกง ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขในการนำงานอันมีลิขสิทธิ์มาใช้ไว้อย่างชัดเจน หากบัญญัติแต่เพียงว่า การนำมาใช้นั้นจะต้องนำมาใช้เพื่อจัดทำสื่อสำหรับคนพิการ ประโยชน์ของคนพิการ และจะต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อการค้า ซึ่งสอดคล้องกับกรอบของข้อตกลงระหว่างประเทศที่กำหนดว่า ข้อยกเว้นจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามปกติจากงานโดยเจ้าของลิขสิทธิ์และจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

บทสรุป

แม้ว่าขณะนี้ ยังไม่มีมาตรฐานระหว่างประเทศในการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อประโยชน์สำหรับคนพิการ แต่กฎหมายลิขสิทธิ์ของหลายประเทศ เช่น ประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ หรือฮ่องกง ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในกรณีดังกล่าวไว้ในกฎหมายแล้ว ซึ่งจากการศึกษา พบว่า กฎหมายของประเทศดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน โดยมีความครอบคลุมถึงกลุ่มคนพิการเดียวกัน คือ คนพิการทางการมองเห็น เว้นแต่ประเทศออสเตรเลียจะบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ให้มีความครอบคลุมถึงคนพิการทางสติปัญญาด้วย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า คนพิการทางการมองเห็นอาจเป็นกลุ่มคนพิการที่มีความจำเป็นในการได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นดังกล่าวมา ประกอบกับในร่างข้อตกลงระหว่างประเทศที่กำลังพิจารณาในองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นสำหรับคนพิการทางการมองเห็นไว้เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การบัญญัติไว้เฉพาะคนพิการทางการมองเห็นไม่มี

ความครอบคลุมถึงคนพิการกลุ่มอื่นที่อาจมีความต้องการในการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ด้วย จึงควรที่จะบัญญัติขอบเขตของกลุ่มคนพิการที่จะได้รับประโยชน์จากข้อยกเว้นให้กว้าง โดยพิจารณาถึงความจำเป็นในแต่ละกรณีไป

ขณะเดียวกัน จากการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ พบว่า กฎหมายของประเทศดังกล่าวก็มีความยืดหยุ่นพอสมควรโดยไม่ได้มีการบัญญัตินิยามของคำว่า “คนพิการทางการมองเห็น” ไว้ หากเป็นเพียงการขยายความเท่านั้น จึงทำให้มีความครอบคลุมถึงกลุ่มคนพิการทางการมองเห็นได้อย่างกว้าง ประกอบกับในหลายประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์สำหรับงานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภท ซึ่งจะเป็นการเพิ่มขอบเขตในการจัดทำสื่อต่างๆ ที่คนพิการจะสามารถเข้าถึงได้ อย่างไรก็ตาม กฎหมายประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ที่ได้บัญญัติรูปแบบของสื่อที่สามารถจัดทำได้สำหรับคนพิการ อาจมีความเคร่งครัดมากเกินไป เนื่องจากการผลิตสื่อดังกล่าวขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี โดยกฎหมายควรจะเปิดกว้างเพื่อรองรับสื่อรูปแบบใหม่ๆ ในอนาคต สำหรับในประเด็นอื่นๆ อาทิเช่น บุคคลที่ได้รับการยกเว้น หรือ ขอบเขตการใช้ กฎหมายของประเทศดังกล่าวก็ได้บัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นได้ว่า บทบัญญัติว่าด้วยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในกฎหมายของประเทศที่ศึกษามีความเคร่งครัดและยืดหยุ่นในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ กฎหมายได้เปิดกว้างในบางกรณี แต่ขณะเดียวกันก็ได้บัญญัติบางเรื่องไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการจะกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยรักษาความสมดุลระหว่างประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์และประโยชน์สาธารณะไปพร้อมกัน เพื่อป้องกันมิให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเกิดความเหลื่อมล้ำกัน ดังที่ข้อตกลงระหว่างประเทศว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้บัญญัติให้หลักเกณฑ์ในการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ว่า ข้อยกเว้นจะต้องเป็นการเฉพาะเรื่อง และจะต้องไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามปกติจากงานโดยเจ้าของลิขสิทธิ์และจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

ตารางเปรียบเทียบกฎหมายของต่างประเทศ

สาระของกฎหมาย	กฎหมายของออสเตรเลีย	กฎหมายของญี่ปุ่น	กฎหมายของเกาหลีใต้	กฎหมายของฮ่องกง
คำนิยามของ “คนพิการ”	ไม่มีบทบัญญัติ	ไม่มีบทบัญญัติ	ไม่มีบทบัญญัติ	ไม่มีบทบัญญัติ
ประเภทและลักษณะของคนพิการ	แบ่งคนพิการเป็น 2 ประเภท 1) คนพิการทางการมองเห็น และ 2) คนพิการทางสติปัญญา โดยขยายความลักษณะของคนพิการทางการมองเห็น ดังนี้ 1) ตาบอด 2) คนซึ่งได้รับความบกพร่องอย่างรุนแรง 3) คนพิการทางการมองเห็น	ให้ช้อยกเว้นสำหรับคนพิการทางการมองเห็นและคนพิการทางการได้ยิน แต่ไม่ได้ให้ความหมายของคนพิการประเภทดังกล่าวไว้	ให้ช้อยกเว้นสำหรับคนพิการทางการมองเห็น แต่ไม่ได้ให้ความหมายของคนพิการประเภทดังกล่าวไว้	ครอบคลุมคนพิการทางการมองเห็น ดังนี้ 1) คนตาบอด 2) บุคคลที่มีปัญหาในการมองเห็น ซึ่งไม่สามารถรับการแก้ไขได้โดยการสวมเลนส์ปรับสายตาหรือแว่น จึงไม่สามารถอ่านหนังสือได้เลย 3) บุคคลซึ่งไม่สามารถปรับสายตาให้อ่านหนังสือได้
ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์	ให้ช้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เฉพาะกับ 1) งานวรรณกรรม 2) งานนาฏกรรม	ให้ช้อยกเว้นกับงานทุกประเภท หากงานดังกล่าวเคยได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้ว	ให้ช้อยกเว้นกับงานทุกประเภท หากงานดังกล่าวเคยได้รับการเผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้ว	ให้ช้อยกเว้นกับ 1) งานวรรณกรรม 2) งานนาฏกรรม 3) ดนตรีกรรม 4) สถาปัตยกรรม

สาระของ กฎหมาย	กฎหมายของออสเตรเลีย	กฎหมายของญี่ปุ่น	กฎหมายของเกาหลีใต้	กฎหมายของฮ่องกง
การกระทำที่ ได้รับการ ยกเว้น	ข้อยกเว้นครอบคลุมลักษณะ การกระทำที่เป็นที่เป็นการ สื่อสาร หรือเผยแพร่ด้วย	แบ่งการกระทำเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) ทำซ้ำ หรือดัดแปลง 2) ทำการบันทึก เผยแพร่ต่อ สาธารณชน เพื่อใช้ในขั้นตอน การดำเนินการดัดแปลงงานให้ เป็นตัวอย่างหรือเผยแพร่โดยอาศัย ระบบคอมพิวเตอร์ แต่ยกเว้น การถ่ายทอด 3) ทำการบันทึกเสียง โดยห้อง สมุดตัวอย่างหรือเผยแพร่ หรือ องค์กรอื่น	ข้อยกเว้นครอบคลุมลักษณะ การกระทำที่เป็นที่เป็นการทำซ้ำ ดัดแปลง หรือการบันทึกโดย องค์กรอื่น	ให้ข้อยกเว้นกับการกระทำที่เป็น ที่เป็น 1) ทำซ้ำ 2) ดัดแปลง เท่านั้น
รูปแบบของ งาน	ทำให้งานอยู่ในรูปแบบใดก็ได้	สามารถกระทำได้ในรูปแบบ ตัวอย่างหรือเผยแพร่ และการบันทึก เสียง	สามารถกระทำได้ในรูปแบบ ตัวอย่างหรือเผยแพร่ และการบันทึก เสียง	ทำให้งานอยู่ในรูปแบบใดก็ได้

สาระของกฎหมาย	กฎหมายของออสเตอร์เลีย	กฎหมายของญี่ปุ่น	กฎหมายของเกาหลีใต้	กฎหมายของฮ่องกง
บุคคลที่ได้รับกรวยกเว้น	ไม่ได้อนุญาตให้คนพิการกระทำเพื่อตนเองโดยกำหนดให้องค์การเฉพาะเป็นผู้กระทำแทนเท่านั้น	1) ไม่กำหนดบุคคลที่สามารถกระทำการอื่นเป็นการยกเว้น หากเป็นการกระทำในรูปแบบตัวอักษรเบรลล์ 2) มีบทบัญญัติให้การยกเว้นกับห้องสมุดตัวอักษรเบรลล์หรือองค์กรอื่น เพื่อจัดทำกรวยบันทึกเสียง	1) ไม่กำหนดบุคคลที่สามารถกระทำการอื่นเป็นการยกเว้น หากเป็นการกระทำในรูปแบบตัวอักษรเบรลล์ 2) มีบทบัญญัติให้การยกเว้นกับห้องสมุดตัวอักษรเบรลล์หรือองค์กรอื่น เพื่อดำเนินการบันทึกเสียง	ให้ช้อยกเว้นกับตัวคนพิการเองหรือองค์กรเฉพาะที่สามารถกระทำได้
ขอบเขตของการอนุญาตให้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์	ต้องเป็นการใช้สำหรับคนพิการและพิจารณาเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตราอื่น	1) ไม่มีการกำหนดขอบเขตการใช้งาน หากเป็นการกระทำในรูปแบบตัวอักษรเบรลล์ 2) สำหรับการกระทำโดยห้องสมุดตัวอักษรเบรลล์หรือองค์กรอื่น กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าต้องเป็นการกระทำที่เป็นการบันทึกเสียง และเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ของคนพิการ	1) ไม่มีการกำหนดขอบเขตการใช้งาน หากเป็นการกระทำในรูปแบบตัวอักษรเบรลล์ 1) สำหรับการกระทำโดยห้องสมุดตัวอักษรเบรลล์หรือองค์กรอื่น กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าต้องเป็นการกระทำที่เป็นการบันทึกเสียง และเป็นการใช้เพื่อประโยชน์ของคนพิการ	ต้องเป็นการใช้สำหรับคนพิการและพิจารณาเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตราอื่น

บรรณานุกรม

ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2553). “อัตตลักษณ์ของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา,” **วารสาร**

นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. ฉบับที่ 1 ปีที่ 4: น. 21

วัช ดิงสมิตร. ลิขสิทธิ์: (2546). **ตัวบทพร้อมข้อสังเกตเรียงมาตราและคำพิพากษา**.

กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

Graeme B. Dinwoodie, (2001). “The Development and Incorporation of International Norms in the Formation of Copyright Law,” **62 Ohio State Law Journal**.

Netanel, Neil W. (2008). “Why Has Copyright Expanded? Analysis and Critique,” **New Directions in Copyright Law**, Vol 6, Fiona Macmillan ed., Edward Elgar. UCLA School of Law Research Paper No. 07-34.

WIPO. (November 3, 2003). **Information Meeting on Digital Content for the Visually Impaired (DIGVI/IM/03)**. Geneva: Switzerland.

WIPO. (June 4, 2010). **Timetable for the Adoption of a WIPO Treaty for an Improved Access for Blind, Visually-Impaired and Other Reading Disabled Persons, Standing Committee on Copyright and Related Rights, Twentieth Session (SCCR/20/9)**. Geneva: n.p.

WIPO. (March 16, 2011). **Comparative List of Proposals Related to Copyright Limitations and Exceptions for the Visually Impaired Persons and Other Persons with Print Disabilities Standing Committee on Copyright and Related Rights, Twenty-Second Session (SCCR/22/8)**. Geneva: n.p.

WIPO. (July 26, 2011). **Report on the Work of the Standing Committee on Copyright and Related Rights, WIPO General Assembly, Fortieth (20th Ordinary Session) (WO/GA/40/6)**. Geneva: n.p.